

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут водного господарства та
природооблаштування
Кафедра геології та гідрології

01-05-136М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни
«Фізична географія материків»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Конструктивна
географія, управління водними та мінеральними ресурсами»
спеціальності 106 «Географія» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІВГП
Протокол № 4
від 18.11.2021 р.

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Фізична географія материків» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Конструктивна географія, управління водними та мінеральними ресурсами» спеціальності 106 «Географія» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Романів О. Я. – Рівне : НУВГП, 2021. – 46 с.

Укладач:

Романів О. Я., доцент, к.геогр.н., завідувач кафедри геології та гідрології.

Відповідальна за випуск: Романів О. Я., доцент, к.геогр.н., завідувач кафедри геології та гідрології.

Керівник групи забезпечення освітньої програми
к.геогр.н., доцент

Романів О. Я.

© Романів О. Я., 2021
© НУВГП, 2021

Зміст

	стор.
1. Загальні положення	4
2. Практичні роботи № 1-2.....	5
3. Практична робота № 3.....	7
4. Практична робота № 4.....	12
5. Практична робота № 5.....	18
6. Практична робота № 6.....	20
7. Практична робота № 7.....	21
8. Практична робота № 8.....	22
9. Практична робота № 9	24
10. Практична робота № 10.....	25
11. Практична робота № 11.....	26
12. Практична робота № 12.....	28
13. Практична робота № 13.....	30
14. Практична робота № 14.....	33
15. Практична робота № 15.....	36
16. Географічна номенклатура	37

1. Загальні положення

«Фізична географія материків» є базовою навчальною дисципліною підготовки студентів за спеціальністю 106 «Географія». Материки є найбільшими природними територіальними комплексами у межах географічної оболонки Землі. Природа кожного з них зберігає певну внутрішньою єдність та індивідуальні особливості залежно від географічного положення, розмірів, конфігурації, історії розвитку та характеру антропогенного впливу. Ці особливості й визначають основні риси природних умов кожного з континентів. Особлива увага приділяється закономірностям формування на Землі зональних та азоняльних територіальних систем, їх просторовому розміщенню і чинникам, що впливають на виникнення цих явищ.

Для кожної теми визначено мету, подано завдання для проведення практичних робіт. Також наведено інформацію, необхідну для виконання практичних робіт та методичні вказівки для виконання завдань.

Практичні роботи № 1-2

Географічне положення Африки

Мета: поглибити знання про географічне положення Африки

Дидактичне обладнання: фізико-географічна карта Африки, Атлас світу

Завдання 1. Використовуючи довідкові матеріали, карти та атласи, заповніть таблицю 1.1.

Таблиця 1.1

Географічне положення Африки

Крайні точки материка та їхні координати	північна	
	південна	
	західна	
	східна	
Площа (млн км ²)	материкова	29,2 млн км ²
	острівна	0,8 млн км ²
	разом	30 млн км ²
Протяжність берегової лінії з океанами	Атлантичним	
	Індійським	
Основні типи берегів Африки вздовж океанів	Атлантичного	
	Індійського	
Узбережні течії Індійського океану	холодні	
	теплі	
Узбережні течії Атлантичного океану	холодні	
	теплі	
Протяжність Африки із заходу на схід	у градусах	
	у км	
Протяжність Африки з півночі на південь	у градусах	
	у км	
Протяжність по екватору	у км	
Протяжність по південному тропіку	у км	
Протяжність по північному тропіку	у км	
Протяжність по північному тропіку	у км	
Середня відстань до найближчого материка	у км	
Положення Африки щодо Гринвіцького меридіана		
Висоти	максимальна	
	мінімальна	
	середня	

Завдання 2. За укладеною таблицею 1.1 коротко письмово (у друкованому вигляді) проаналізуйте особливості географічного положення Африки та з'ясуйте його вплив на формування природних умов материка. *Обсяг пояснювальної записки по Завданню 2 – до 1 сторінки шрифтом 14 TNR інтервалом 1,5. Усі поля по 2 см.*

Завдання 3. Письмово (у друкованому вигляді) коротко охарактеризуйте берегову лінію Африки, вказуючи елементи розчленування. З'ясуйте вплив характеру розчленованості берегової лінії Африки на формування її природних умов. *Обсяг пояснювальної записки по Завданню 3 – до 1 сторінки шрифтом 14 TNR інтервалом 1,5. Усі поля по 2 см.*

Завдання 4. Повторіть елементи берегової лінії Африки (див.: розділ «Географічна номенклатура»). Вміти показати географічні об'єкти на карті.

Практична робота № 3

Рельєф Африки

Мета: отримати навички побудови орографічного профілю

Дидактичне обладнання: Атлас світу, креслярське приладдя

Завдання 1. Побудуйте орографічний профіль за обраним напрямом з Додатку А до практичної роботи та підпишіть основні орографічні елементи. Вертикальний та горизонтальний масштаб оберіть самостійно, відповідно до особливостей запропонованої лінії профілю та картографічного матеріалу, який використовуєте для побудови профілю. Наприклад, рекомендований горизонтальний масштаб при використанні карт Атласу вчителя (видання 2010 р., с. 166) – 1:35 000 000. Під лінією профілю смужками в кольорі або штриховкою нанесіть дчетвертинні (геологічні) відклади, нижче – тектонічні структури та підпишіть їх. Окрім наявного картографічного матеріалу (атласів), використовуйте Додатки Б, В до практичної роботи.

Завдання 2. Проаналізувавши орографічну, тектонічну, геологічну та геоморфологічну карти, по лінії побудованого профілю укладіть таблицю 3.1.

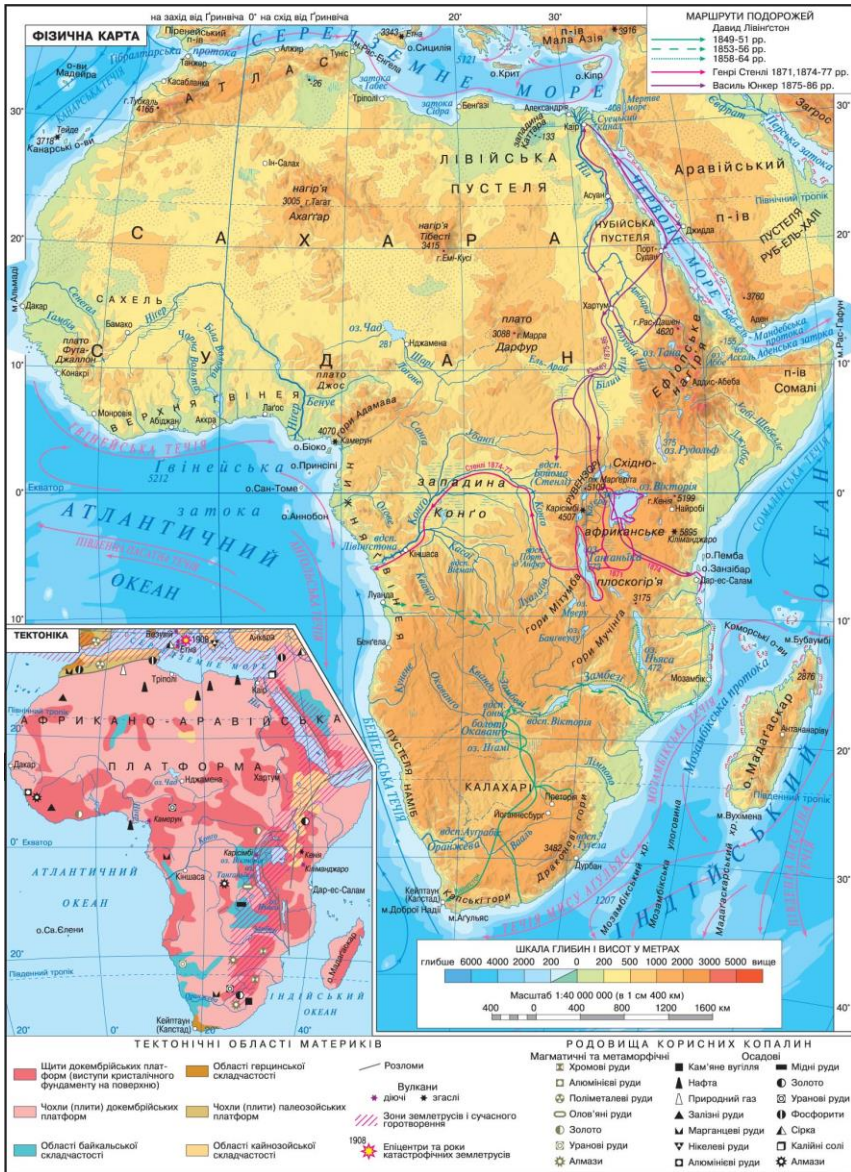
Таблиця 3.1

Елемент орографії	Тектонічна структура, складчастість	Корінні відклади та їхній геологічний вік	Тип морфоструктури	Корисні копалини
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

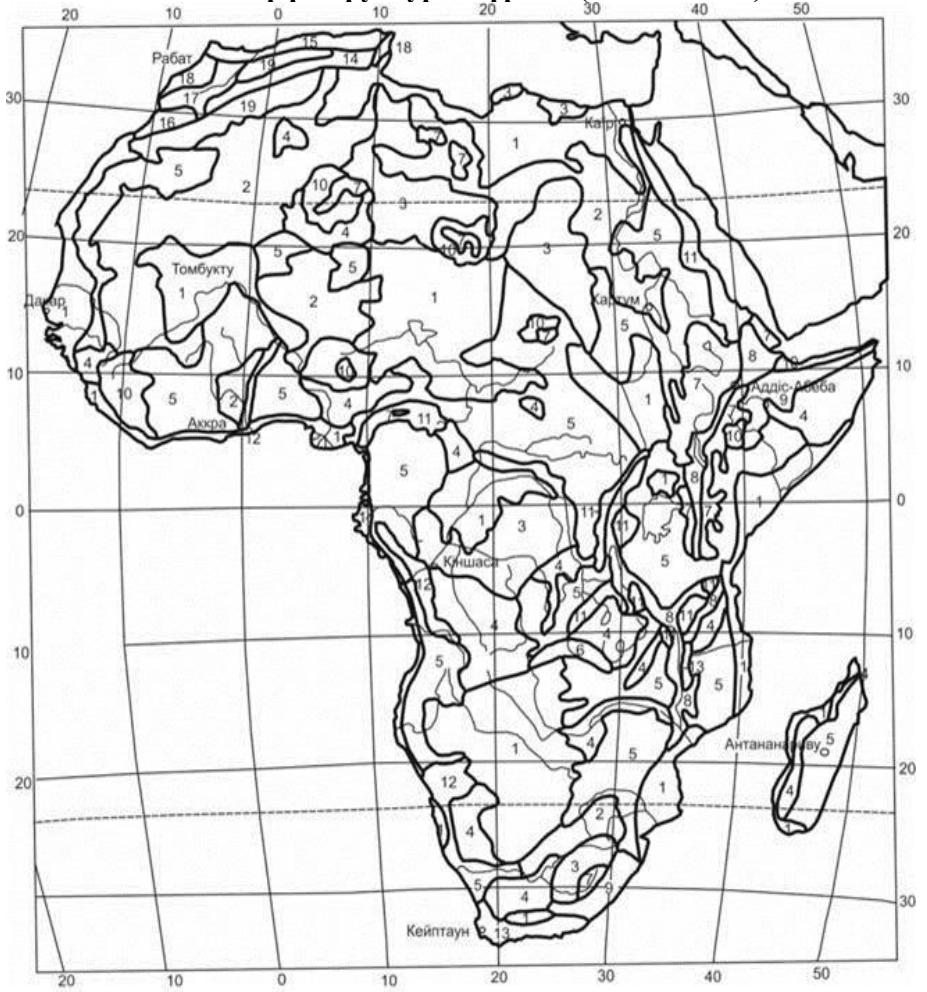
Додаток А

Варіанти лінії орографічного профілю

1	Александрія - Луанда	4	Кіншаса- Хартум
2	Асуан - Лагос	5	Кіншаса - Каїр
3	Кіншаса - Триполі	6	Кейптаун - Кіншаса

Основні морфоструктури Африки (А. Рябчиков)

Продовження Додатку Г

Класи морфоструктур	Групи типів морфоструктур	Типи морфоструктур
Рівнини платформених областей	Рівнини на давніх платформах	1. Акумулятивні рівнини внутрішніх улоговин і крайових прогинів 2. Акумулятивні і акумулятивно-денудаційні рівнини на горизонтальних і слабо дислокованих пластах 3. Денудаційні рівнини і плато на моноклінально залягаючих пластах 4. Денудаційні плато, в т.ч. столові, на горизонтально залягаючих пластах
	Рівнини і плоскогір'я на щитах і епіпротерозойських структурах	5. Денудаційні цокольні рівнини, плато і плоскогір'я 6. Акумулятивно-денудаційні рівнини на складчастій основі
	Вулканічні плато і плоскогір'я	7. Трапові
	Рівнини в зонах новітньої, в т.ч. рифтової, активізації	8. Акумулятивні і акумулятивно-денудаційні рівнини
	Гори платформених областей	Гори платформених плит
Гори і нагір'я в межах щитів і епіпротерозойських структур		10. Брилові і складчасто-брилові гори і нагір'я 11. Брилові і складчасто-брилові, склепінчасто-брилові в зонах новітньої, в т.ч. рифтогенної активізації 12. Складчасті, структурно-денудаційні останцеві (кряжі)
Гори в межах епіпалеозойських структур		13. Брилові і склепінчасто-складчасто-брилові верхньопалеозойських структур
Гори епігео-синклінальних поясів	Гори в межах кайнозойського складчастого поясу	14. Склепінчасто-брилово-складчасті 15. Складчасті, складчасто-брилові 16. Нагір'я і плоскогір'я, що успадкували серединні масиви
	Відроджені гори і нагір'я на різновіковій складчастій основі	17. Брилові і склепінчасто-складчасто-брилові
Рівнини епігео-синклінальних поясів	Рівнини і плато в міжгірних і передгірних прогинах	18. Акумулятивні
		19. Акумулятивно-денудаційні

Практична робота № 4

Клімат і внутрішні води Африки

Мета: визначити гідрокліматичні закономірності Африки

Дидактичне обладнання: фізико-географічна карта Африки, креслярське приладдя, обчислювальні прилади

Завдання 1. За даними таблиць 4.1-4.3 побудуйте графіки річного розподілу температур і опадів двох обраних за власним бажанням пунктів. Визначте, до яких типів клімату вони належать, порівняйте їх між собою, назвіть причини відмінностей клімату.

Таблиця 4.1

Список станцій

№	Станції	Широта	Довгота	Висота, м
1	2	3	4	5
1.	Аддіс-Абеба	9° 02' пн.ш	38° 14' сх.д	2440
2.	Адді-Угрі	14° 53' пн.ш	38° 49' сх.д	2022
3.	Александрія	31° 12' пн.ш	29° 53' сх.д	32
4.	Алжир	36° 48' пн.ш	3° 03' сх.д	22
5.	Антананаріву	18° 55' пд.ш	74° 31' сх.д	1400
6.	Болобо	2°10' пд.ш	16° 13' сх.д	330
7.	Букоба	1°20' пд.ш	31° 52' сх.д	1140
8.	Булавай	20°09' пд.ш	28° 40' сх.д	1360
9.	Віндхук	22°34' пд.ш	17° 12' сх.д	1663
10.	Гардая	32°35' пн.ш	4° 00' сх.д	540
11.	Гебейт	18°56' пн.ш	36° 51' сх.д	800
12.	Граф-Рейнет	32°16' пд.ш	24° 32' сх.д	762
13.	Дар-ес-Салам	6°49' пн.ш	39° 18' сх.д	13,5
14.	Дебунджа	4°08' пд.ш	9° 00' сх.д	5
15.	Дурбан	29°53' пд.ш	30° 52' сх.д	15
16.	Ед-Дуейм	14° 00' пн.ш	32° 20' сх.д	383
17.	Зунгеру	9°49' пн.ш	6° 17' сх.д	130
18.	Йоханнесбург	26°11' пд.ш	28° 04' сх.д	1925

Продовження табл. 4.1.

19.	Каес	14°25' пд.ш	11° 34' зх.д	60
20.	Кафія-Кінгі	9°17' пн.ш	24° 30' сх.д	596
21.	Кейптаун	33°56' пд.ш	18° 28' сх.д	12
22.	Кімберлі	28°43' пд.ш	24° 46' сх.д	1232
23.	Куїнстаун	31°54' пд.ш	26° 52' сх.д	1067
24.	Лібревіль	0°25' пн.ш	9° 35' сх.д	20
25.	Лінді	10°12' пд.ш	39° 44' сх.д	63
26.	Луанда	8°49' пд.ш	13° 13' сх.д	59
27.	Мапуту	25°56' пд.ш	32° 37' сх.д	63
28.	Марракеш	31°35' пн.ш	8° 00' зх.д	470
29.	Момбаса	4°01' пд.ш	39° 07' сх.д	20
30.	Монгалла	5°11' пн.ш	31° 47' сх.д	439
31.	Мопейя	17° 58' пд.ш	35° 44' сх.д	25
32.	Моші	3° 19' пд.ш	37° 22' сх.д	1170
33.	Порт-Елізабет	33° 58' пд.ш	25° 37' сх.д	55
34.	Порт-Ноллот	29° 14' пд.ш	16° 51' сх.д	12
35.	Росейрос	11° 51' пн.ш	34° 23' сх.д	467
36.	Са-да-Бандейра	14° 49' пд.ш	13° 30' сх.д	1780
37.	Сатерленд	32° 24' пд.ш	20° 40' сх.д	1455
38.	Свакопмунд	22° 42' пд.ш	14° 32' сх.д	6
39.	Сен-Луї	16° 02' пн.ш	16° 31' зх.д	5
40.	Серес	33° 22' пд.ш	19° 20' сх.д	455
41.	Солсбері	17° 48' пд.ш	31° 05' сх.д	1487
42.	Спрінгбок	29° 49' пд.ш	17° 53' сх.д	975
43.	Суакін	19° 07' пн.ш	37° 20' сх.д	4
44.	Табора	5° 03' пд.ш	32° 53' сх.д	1214
45.	Таматаве	18° 11' пд.ш	49° 32' сх.д	5
46.	Тімбо	10° 40' пн.ш	11° 36' зх.д	760
47.	Тімбукту	16° 43' пн.ш	2° 52' зх.д	250
48.	Тріполі	32° 54' пн.ш	13° 11' сх.д	18
49.	Угадугу	12° 15' пн.ш	1° 29' зх.д	323
50.	Умтата	31° 35' пд.ш	28° 46' сх.д	731
51.	Форт-Ламі	12° 07' пн.ш	15° 02' сх.д	270
52.	Фрітаун	8° 30' пн.ш	13° 09' зх.д	68
53.	Хартум	15° 37' пн.ш	32° 33' сх.д	390
54.	Яунде	3° 49' пн.ш	11° 38' сх.д	750

Таблиця 4.2

Середня місячна і річна температура повітря

№	Станція	Місяці												За рік
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.	Аддіс-Абеба	15,2	15,1	16,4	16,4	17,9	15,2	13,7	14,0	14,3	15,7	15,3	14,3	15,3
2.	Аді-Угрі	18,0	19,0	21,0	21,2	21,5	21,0	18,2	18,0	19,6	19,2	18,1	17,3	19,3
3.	Александрія	13,4	14,0	15,6	17,6	20,3	23,0	25,0	25,6	24,6	22,8	19,1	15,2	19,7
4.	Алжир	11,9	13,0	14,1	16,1	18,8	21,9	25,0	25,3	23,8	20,3	16,9	13,1	18,3
5.	Антананаріву	19,2	19,5	18,9	17,9	15,5	13,1	12,6	13,4	15,3	17,6	18,9	18,9	16,7
6.	Болобо	25,6	25,9	26,1	25,8	25,6	25,5	25,2	25,6	25,6	25,0	24,9	25,0	25,5
7.	Букоба	20,1	20,4	20,8	20,8	20,5	20,0	19,3	19,5	20,2	20,1	20,1	20,0	20,2
8.	Булавайо	21,7	19,8	19,8	18,8	15,9	13,3	13,3	16,1	19,5	22,5	22,2	21,3	18,7
9.	Віндхук	23,6	22,2	21,7	20,0	16,9	13,4	13,8	16,0	18,9	21,4	23,1	23,1	19,5
10.	Гардая	8,4	10,8	15,3	19,3	24,1	29,9	33,9	32,4	27,5	20,5	13,8	9,6	20,5
11.	Гебейт	20,3	19,6	22,1	24,3	27,0	29,9	31,8	30,2	29,4	25,4	23,3	21,6	25,4
12.	Граф-Рейнет	22,1	22,4	20,1	16,6	13,6	11,7	10,6	12,1	15,0	17,7	20,3	21,9	17,0
13.	Дар-ес-Салам	27,7	27,6	27,1	25,8	24,8	23,5	23,1	23,1	23,7	24,8	26,3	27,3	25,5
14.	Дебунджа	25,7	26,2	26,0	26,1	25,6	24,1	23,5	23,5	23,7	24,4	25,1	25,5	25,0
15.	Дурбан	24,3	24,7	23,6	22,0	20,0	18,2	17,8	18,6	19,7	20,4	22,4	23,7	21,3
16.	Ед-Дуейм	21,6	23,0	26,4	30,1	31,7	30,7	28,1	27,3	28,2	29,7	26,9	22,7	27,2
17.	Зунгеру	27,5	27,7	30,5	30,4	28,2	26,1	25,7	25,2	25,8	26,4	25,8	25,8	27,1
18.	Йоханнесбург	18,5	17,7	17,1	14,6	11,3	8,6	8,6	10,9	14,6	17,5	17,8	18,3	14,6
19.	Каес	25,1	27,1	31,5	34,5	35,8	32,5	28,7	27,6	27,9	29,2	28,4	25,1	29,4
20.	Кафія-Кінгі	18,6	20,6	23,2	24,3	24,0	22,9	22,0	21,8	22,3	22,4	20,9	18,9	21,8
21.	Кейптаун	20,7	20,4	18,9	16,9	14,4	13,0	12,1	12,9	14,0	15,7	17,8	19,6	16,4
22.	Кімберлі	23,9	23,3	20,4	16,5	12,2	9,3	9,3	12,2	16,2	19,5	22,1	23,9	17,4
23.	Куїнстаун	20,8	20,8	18,8	15,7	11,7	9,8	9,6	11,4	14,3	16,8	18,9	20,5	15,8
24.	Лібревіль	25,3	25,5	25,6	25,7	25,3	23,6	22,7	23,2	24,1	24,5	24,6	25,0	24,6
25.	Лінді	26,7	26,7	26,1	25,5	24,8	23,9	23,8	23,8	24,4	25,5	26,9	26,8	25,4
26.	Луанда	25,1	25,8	25,9	25,9	24,1	21,2	19,7	19,7	21,8	23,2	24,8	14,8	23,5
27.	Мапугу	25,8	25,1	24,7	22,8	19,8	17,9	18,0	19,0	21,0	22,6	24,5	25,3	22,2
28.	Марракеш	10,9	12,6	15,1	19,3	20,8	25,1	27,8	29,6	24,4	21,0	16,9	12,8	19,5
29.	Момбаса	26,7	26,9	27,7	27,3	25,8	24,8	24,3	24,5	25,3	25,9	26,6	26,7	26,0
30.	Монгалла	27,3	27,8	28,4	27,8	26,7	26,5	24,8	24,8	25,4	26,0	26,6	26,6	26,6
31.	Мопейя	28,3	27,9	27,4	25,5	22,9	21,1	21,1	22,1	24,8	27,6	29,0	28,3	25,5
32.	Моші	22,9	23,1	22,2	20,8	19,2	18,4	17,6	18,1	19,7	21,3	21,6	22,0	20,6
33.	Порт-Елізабет	20,6	20,8	19,5	17,8	16,1	14,9	13,9	14,4	15,1	16,4	17,9	19,5	17,2
34.	Порт-Ноллот	15,2	15,3	14,8	14,3	14,0	12,7	11,7	11,6	12,2	13,8	14,3	14,9	13,7
35.	Росейрос	23,6	25,2	28,1	30,2	29,5	26,5	24,6	24,0	24,3	25,4	25,6	23,7	25,9

Продовження табл. 4.2.

36.	Са-да-Бандейра	22,8	21,3	21,5	20,8	20,1	19,0	18,2	20,3	22,9	23,4	21,8	21,4	21,1
37.	Сатерленд	13,3	17,8	15,0	11,0	7,0	4,7	4,0	5,3	8,6	11,9	14,7	17,1	11,3
38.	Свакопмунд	17,0	17,3	17,4	15,5	15,9	14,7	13,6	12,7	13,4	14,5	14,8	16,4	15,3
39.	Сен-Луї	19,8	19,7	19,5	20,0	21,3	25,3	27,2	27,6	28,0	27,3	23,7	21,0	23,4
40.	Серес	20,4	20,5	18,7	14,3	11,0	8,7	7,8	9,1	11,6	14,8	17,4	19,5	14,5
41.	Солсбері	20,0	19,1	18,9	17,8	15,0	12,7	12,8	15,0	18,2	20,1	20,3	19,7	17,5
42.	Спрінгбок	22,9	23,1	21,8	16,1	12,5	10,1	10,0	10,4	14,0	17,2	20,3	21,7	16,7
43.	Суакін	23,1	23,0	24,3	26,2	28,7	32,1	35,2	25,3	31,9	28,9	27,2	24,5	28,4
44.	Табора	22,0	22,2	21,9	21,6	21,6	21,1	21,1	22,9	24,4	25,4	24,2	22,0	22,5
45.	Таматаве	26,3	27,0	25,7	24,7	22,5	20,7	20,2	20,7	21,8	23,2	24,7	25,9	23,6
46.	Тімбо	21,8	24,4	26,9	26,3	24,7	22,8	22,1	22,1	22,0	22,5	22,4	21,5	23,3
47.	Тімбукту	21,7	23,1	28,4	33,1	34,7	32,3	31,8	30,3	31,8	31,6	27,1	21,7	29,1
48.	Тріполі	12,3	13,4	15,7	18,2	20,4	23,5	26,2	26,7	25,7	23,1	18,5	14,1	19,8
49.	Уагадугу	23,7	24,2	29,6	31,4	30,4	27,3	25,9	25,4	26,3	27,3	27,0	24,4	26,9
50.	Умтага	20,3	20,6	19,8	17,1	13,6	11,1	11,0	13,3	15,3	16,7	18,4	20,1	16,4
51.	Форт-Ламі	23,7	25,3	29,1	33,1	31,8	30,0	27,2	26,2	27,7	23,7	27,9	26,1	28,1
52.	Фрітаун	26,1	26,7	26,9	27,0	26,7	25,8	24,8	14,5	24,8	25,4	25,9	26,1	25,9
53.	Хартум	21,3	23,0	26,2	30,0	32,6	33,0	31,4	30,3	31,2	30,8	26,8	22,3	28,2
54.	Яунде	23,1	23,3	23,1	22,4	22,3	21,6	21,2	21,5	21,7	21,5	22,4	22,8	22,2

Таблиця 4.3

Середня місячна та річна кількість опадів, мм

№	Станція	Місяці											За рік	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		12
1.	Аддіс-Абеба	9	48	105	85	78	146	305	292	161	14	13	3	1259
2.	Аді-Угрі	0	6	12	22	38	67	153	179	137	10	10	4	638
3.	Александрія	53	24	13	4	1	0	0	0	1	7	37	67	204
4.	Алжир	107	90	89	59	33	15	2	7	29	80	117	137	765
5.	Антананаріву	321	267	197	59	12	7	6	10	14	74	115	289	1371
6.	Болобо	127	177	117	182	143	10	1	68	96	166	243	260	1590
7.	Букоба	96	140	201	457	323	38	23	66	61	124	219	173	1920
8.	Булавайо	142	76	60	21	4	2	1	2	4	23	104	122	561
9.	Віндхук	99	69	77	44	5	0	2	3	1	9	21	45	375
10.	Гардая	24	6	18	7	6	1	0	2	6	5	7	21	103
11.	Гебейт	2	1	4	7	9	11	19	27	17	12	3	114	114
12.	Граф-Рейнет	43	36	69	23	30	10	5	18	33	23	64	36	390
13.	Дар-ес-Салам	94	53	132	312	207	28	41	29	32	34	80	112	1154
14.	Дебунджа	203	277	435	439	630	1517	1637	1466	1656	1149	676	384	10469
15.	Дурбан	114	114	127	76	48	23	20	38	102	124	109	112	1007

Продовження табл. 4.3.

16	Ед-Дусейм	0	0	2	0	8	21	85	109	52	13	0	0	290
17	Зунгеру	0	0	2	38	135	170	226	198	244	117	0	0	1130
18	Йоханнесбург	159	124	104	55	18	5	5	6	24	52	104	120	776
19	Каес	0	0	0	1	15	99	210	211	141	48	7	4	736
20	Кафія-Кінгі	0	1	5	30	80	127	158	228	170	55	4	0	858
21	Кейптаун	10	15	20	46	91	99	104	86	58	36	25	18	608
22	Кімберлі	71	76	71	51	18	13	‘	8	5	20	53	76	464
23	Куінстаун	132	71	91	51	20	20	13	23	25	41	81	84	652
24	Лібревіль	225	216	339	326	199	7	3	17	98	357	377	246	2110
25	Лінді	154	105	180	149	35	1	8	11	14	11	47	115	830
26	Луанда	25	38	49	108	10	0	0	0	1	5	27	15	278
27	Мапуту	154	132	71	38	23	7	8	8	27	41	89	95	693
28	Марракеш	34	31	36	27	19	7	5	0	7	12	37	22	237
29	Момбаса	28	22	59	169	229	99	89	62	67	84	149	50	1217
30	Монгалла	2	31	39	98	96	117	102	149	88	135	41	4	903
31	Мопейя	188	201	124	85	22	25	21	21	6	28	76	275	1072
32	Моші	27	98	117	347	301	42	48	22	25	27	101	75	1225
33	Порт-Елізабет	20	23	23	36	66	46	30	48	71	48	56	41	508
34	Порт-Ноллот	0	3	5	5	10	8	5	10	5	0	5	3	59
35	Росейрос	0	1	3	16	55	11	186	205	144	33	7	0	761
36	Са-да-Бандейра	57	146	193	167	4	0	0	0	18	50	163	180	978
37	Сатерленд	13	20	20	20	30	25	18	18	13	20	33	7	235
38	Свакопмунд	1	2	4	1	1	1	0	1	1	2	0	5	19
39	Сен-Луї	5	5	0	0	4	13	65	189	119	19	3	1	423
40	Серес	13	15	25	84	145	173	119	122	132	81	58	48	1015
41	Солсбері	191	213	152	29	5	1	0	2	13	19	108	135	868
42	Спрінгбок	2	10	15	20	30	25	13	23	8	8	8	5	167
43	Суакін	18	10	1	1	‘	0	5	5	0	28	75	50	195
44	Табора	146	132	169	133	21	4	0	0	7	12	82	146	852
45	Таматаве	285	340	472	46	224	247	253	166	142	124	107	228	2934
46	Тімбо	0	0	24	62	163	228	315	373	260	170	32	0	1627
47	Тімбукту	0	0	2	0	7	24	89	70	27	10	0	0	329
48	Тріполі	82	48	24	12	7	1	0	1	10	39	74	101	399
49	Уагадугу	0	0	2	46	63	115	157	270	123	32	1	0	814
50	Умтата	89	91	79	36	23	43	8	15	30	51	56	76	597
51	Форт-Ламі	0	0	0	3	35	121	130	184	42	38	0	0	553
52	Фрітаун	16	13	27	136	376	542	936	1008	825	386	135	33	4431
53	Хартум	0	0	0	0	3	8	40	56	18	5	0	0	130
54	Яунде	40	69	151	230	207	115	65	83	194	223	149	52	1579

Завдання 2. Опишіть один із річкових басейнів (табл . 4.4) за планом:

1. Географічне розміщення річкового басейну (у межі материка, географічний і кліматичний пояси, океанічний басейн).
2. Чинники формування річкового басейну та річкової мережі: рельєф, тип клімату, річні й сезонні температури повітря, опади (річні суми і режим їхнього випадання, випаровуваність, коефіцієнт зволоження), ґрунт, рослинний покрив (типи рослинного покриву, його роль у формуванні стоку).
3. Загальна характеристика басейну (лінія і характер вододілу, площа басейну).
4. Гідрографічна мережа (довжина головної річки, її витoki, характер гирла, головні притоки).
5. Напрямок течії, тектонічні та орографічні елементи, характер течії у верхів'ї, середній течії та низів'ї, наявність порогів, водоспадів, водосховищ.
6. Гідрологічний режим річки (джерела живлення у верхів'ї, середній течії та низів'ї, величини стоку, посезонний характер стоку, максимальні та мінімальні витрати води).
7. Зональні структури в межах річкового басейну.
8. Господарське освоєння басейну і використання ріки.

Таблиця 4.4

Найбільші ріка Африки

Ріки	Довжина, км	Площа басейну, тис.км ²	Середні витрати води в гирлі, м/с
Ніл	6 671	2 870	5100
Конго (Заір)	4 700	3 680	41800
Нігер	4 160	2 092	9570
Замбезі	2 574	1 570	4480
Убангі	2 250	773	4003
Касаї	2 153	880	10 000
Оранжева	2 092	973	800
Лімпопо	1 800	440	175
Сенегал	1 641	337	670
Голубий Ніл	1 600	325	2350
Окованго	1 600	800	475
Вольта	1 600	388	1108
Джубба	1 580	1 497	193
Ломамі	1 500	110	837
Бенуе	1 400	441	3170
Вааль	1 210	196	124
Шире	1 200	149	486
Санкуру	1 150	156	2500
Драа	1 100	15	
Кванго	1 100	263	2700

Практична робота № 5

Регіональний огляд Африки

Мета: визначити індивідуальні особливості фізико-географічних країн Африки

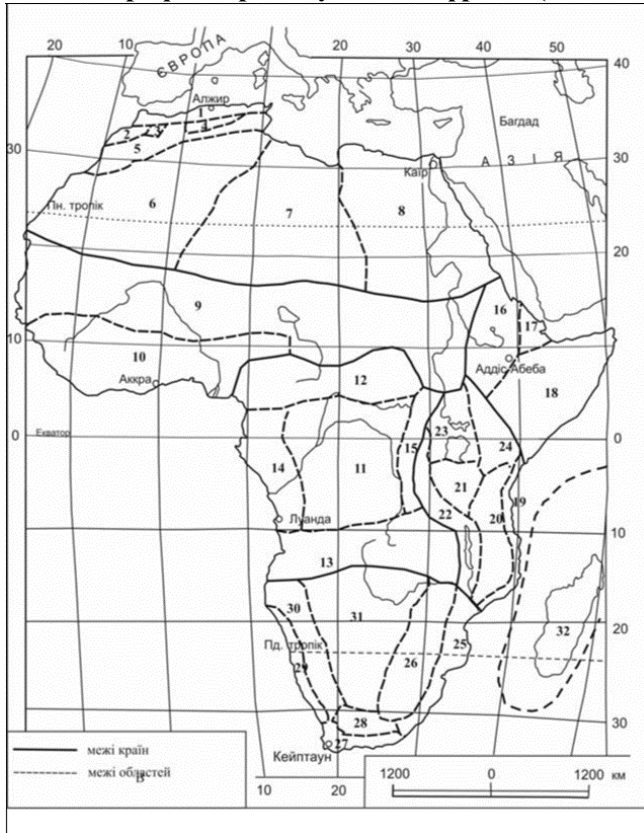
Дидактичне обладнання: фізико-географічна карта Африки, мультимедійний проєктор

Завдання 1. Підготуйте характеристику однієї із фізико-географічних країн Африки на вибір та будьте готові представити доповідь усно на практично-семінарському занятті. Час виступу – орієнтовно 7 хвилин. Можна приготувати додатково презентацію. Проте це не є обов'язковим елементом доповіді. Фізико-географічну країну обрати за картою (див. картосхему в тексті практичної роботи). Для підготовки доповіді рекомендовано скористатися типовим планом характеристики, наведеним нижче.

Типовий план характеристики фізико-географічної країни:

1. Географічне положення (широтне положення, положення щодо океану, морські межі, обриси берегової лінії, типи берегів, сухопутна межа та її ознаки).
2. Тектонічна будова (орогени, синклінали, антиклінали, платформи, синеклізи, антеклізи, вулкани, розвиток природи у різні геологічні періоди, четвертинне зледеніння).
3. Геологічна будова (породи, які становлять країну, їхній вік і петрографія).
4. Четвертинні відклади (тип відкладів та чинники їхнього формування).
5. Рельєф (тип морфоструктури, гірські масиви, хребти і їхній напрямок, середні і максимальні висоти, рівнини, низовини, височини, сучасні геоморфологічні процеси, тип морфоскульптури).
6. Клімат. Вплив на формування клімату географічної широти, океанів, течій, циркулювання повітряних мас за сезонами, кліматичні зони, хід ізотерм у січні і липні, характер розподілу опадів, типи кліматів і їхні відмінні ознаки).
7. Гідрографія (особливості річкової та озерної мереж, болотні райони, гідрологічний режим рік за типами живлення та витратами води, сучасне зледеніння, висота снігової лінії, використання рік та озер, артезіанські басейни).
8. Ґрунти (найпоширеніші типи ґрунтів, закономірності їхнього поширення, зв'язки ґрунтового покриву з геологічною будовою, рельєфом, кліматом, рослинністю, ступінь освоєння земель).
9. Рослинність (фауністичне царство й область, найважливіші типи і формації рослинності, закономірності поширення рослинності, зв'язки з рельєфом, кліматом, лісові ресурси).
10. Тваринний світ (фауністичне царство, область, найпоширеніші тварини).
11. Природні зони (висотні пояси), особливості розміщення та найхарактерніші ознаки.
12. Фізико-географічні області у межах фізико-географічної країни, особливості розміщення та найбільш характерні ознаки.

Фізико-географічне районування Африки (А. Рябчиков)

Країна Атлаські гори. Області: 1 – хребет Ер-Рір і Тель-Атлас; 2 – Марокканська Месета; 3 – Марокканське високогір'я; 4 – Високе плато; 5 – Антиатлас і Сахарський Атлас. **Країна Сахара.** Області: 6 – Західна Са-хара; 7 – Центральна Сахара; 8 – Східна Сахара. **Судано-Верхньогвінейська країна.** Області: 9 – Судан; 10 – Північна Гвінея. **Країна улоговина Конго та крайові підняття.** Області: 11 – улоговина Конго; 12 – підняття Азанде; 13 – підняття Лунда-Шаба; 14 – Нижньогвінейське підняття; 15 – горстові вулканічні масиви Західної системи розломів. **Ефіопсько-Сомалійська країна.** Області: 16 – Абіссинське нагір'я; 17 – западина Афар; 18 – півострів Сомалі. **Країна Східна Африка.** Області: 19 – узбережна низовина; 20 – плато Ньяса і Масаї; 21 – плато Уньямвезі; 22 – Західні розломи; 23 – Озерне плато; 24 – вулканічні плато Кенії і центральні розломи. **Країна Південна Африка.** Області: 25 – східний схил Великого Уступу і узбережна низовина; 26 – східні крайові плато і нагір'я; 27 – Капські гори і улоговина Великого Кару; 28 – Верхнє Кару; 29 – пустеля Наміб; 30 – західні крайові плато; 31 – рівнини Калахарі; 32 – Мадагаскар.

Практична робота № 6

Географічне положення Австралії

Мета: вивчити особливості географічного положення, розмірів і горизонтального розчленування Австралії та їх впливу на формування природних умов материка.

Дидактичне обладнання: географічні атласи, калькулятор.

Завдання 1. Визначити положення Австралії по відношенню до екватора, південного тропіка, полярного кола, нульового меридіану.

Завдання 2. Визначити географічні координати крайніх точок Австралії. Визначити протяжність материка в градусах і кілометрах з півночі на південь та з заходу на схід між крайніми точками.

Завдання 3. Визначити ступінь горизонтального розчленування Австралії:

- а) по процентному відношенню площі всіх островів до площі всієї Австралії.
- б) по площі території на 1 км берегової лінії.
- в) по максимальній віддаленості внутрішніх районів від океанів.

Практична робота № 7

Характеристика природних зон Австралії

Мета: вивчити закономірності природної зональності Австралії, щоб зрозуміти, чим зумовлена унікальність природного світу цього материка.

Дидактичне обладнання: географічні атласи світу.

Завдання 1. Обрати одну із природних зон Австралії (за власним уподобанням). Заповнити по ній таблицю. Користуватися матеріалами лекції, картами атласу.

Назва природної зони	Географічне положення	Клімат	Ґрунти	Рослини	Тварини

Практична робота № 8

Тема. Віртуальна подорож материками

Мета: сприяти узагальненню і закріпленню знань про природу, населення, господарство та унікальність Австралії; перевірити і оцінити знання та вміння з теми "Австралія"; сприяти розвитку логічного мислення, вміння швидко і правильно викладати свої думки при відповідях на поставлені питання, вміння спілкуватися в колективі, відстоювати свою точку зору; за допомогою елементів гри, змагання та проблемних питань сприяти підвищенню інтересу до фізичної географії материків; сприяти моральному вихованню, формуючи у любов до унікальної природи Землі, екологічну свідомість; сприяти розвитку географічного мислення, навчитися мислити комплексно і просторово.

Дидактичне обладнання: карти Австралії - фізична, кліматична , карта природних зон.

Методичні вказівки до виконання завдань.

Ми здійснимо подорож по Австралії. Для цього нам буде необхідний набір знань і вмінь , отриманих на минулих заняттях. Ці знання та вміння знадобляться в майбутньому при вивченні інших материків і надалі в житті. Де б ви не були, вам знадобляться навички роботи з картою, з навчальною та науковою літературою .

Завдання 1. Підкресліть, що тут зайве. Поясніть у полі нижче, чому? Кенгуру, качконіс, акація, жирафа, вельвічія .

Завдання 2. За допомогою даних текстів вказати характерні особливості кожного з типів клімату Австралії. У колонку «Характеристика типів клімату» можна внести лише цифри, якими позначені певні характеристики клімату, що описані під таблицею.

Назва типів клімату	Характеристика типів клімату
А - субекваторіальний	
Б - тропічний пустельний	
В - тропічний вологий	
Г - субтропічний середземноморський	

1 . Зима трохи холодніше літа , але відрізняється сухістю.

- 2 . Опадів випадає мало.
- 3 . Опадів випадає багато.
- 4 . Весь рік дмуть пасати.
- 5 . Вітри сезонно змінюються.
- 6 . Влітку панують екваторіальні , а взимку тропічні повітряні маси.
- 7 . Волого і жарко весь рік.
- 8 . Влітку панують екваторіальні , а взимку тропічні повітряні маси.
- 9 . Панує на сході материка.
- 10.Значні сезонні відмінності в температурі та опадах .
- 11 . Сприяє розвитку саван і рідколісся.
- 12.Сприяє розвитку твердолистих вічнозелених лісів і чагарників.
- 13.Сприяє розвитку пустель і напівпустель.
- 14.Сприяє утворенню кріків.
- 15.Розповсюджений на більшій площі материка.
- 16.Находиться на південному заході материка.

Завдання 3. виправте послання Незнайка та його друзів, яке він відіслав з Австралії. Вкажіть безпосередньо в тексті червоним шрифтом правки і зазначте, якому материка належать допущені помилки в даному тексті .

«Збулася моя давня мрія. Хвилі Тихого океану в останній раз торкнулися днища нашого судна. Ми в Австралії, на самому величезному материка земної кулі ! Стояв вересень, скрізь відчувався прихід весни. Шари снігу ще лежали під високими евкаліптами, які стояли зеленими, так як вони ніколи не скидають хвою . Пінгвіни , яких виділяли на снігу їх чорні фраки , відбирали корм у птаха - секретаря. Кенгуру величезними стрибками наздоганяла тигра. Найнявши караван верблюдів, ми рушили вздовж річки Замбезі, і потрапили в пустелю Сахара. Там було тепло, ліси стояли в зеленому вбранні, особливо гарні були молоді листочки на березах. На березі найкрасивішого і глибокого у світі озера Танганьїка зробили привал, наловили тунців, зварили смачний український борщ з тунця, і написали ці нотатки.»

Практична робота № 9

Тема. Вивчення місцевих назв Південної Америки

Мета практичного заняття : сформувати словник місцевих географічних назв, сприяти моральному вихованню, формуючи любов до унікальної природи Землі, екологічну свідомість; сприяти розвитку географічного мислення, навчитися мислити комплексно і просторово.

Дидактичне обладнання: карти Пд. Америки, конспекти лекцій.

Завдання. Сформувати словник місцевих географічних назв у алфавітному порядку, запам'ятати їх значення:

байя (іс.) – затока; бе (фр.) – затока, бухта; бока (іс.) – протока; гольфо (іс.) – затока; ілья (порт.) – острів; кабу (порт.) – мис; пуерто (іс.) – порт; пунта (іс.) – мис; ресіфі (порт.) – риф; берг (гол.) – гора; верзео (порт.) – рівнина; волькан (ісп.) – вулкан; кошилья (порт.) – гірський хребет; месета (ісп.) – плоскогір'я; мон (фр.) – гора; невадо (ісп.) – гори із сніжними вершинами; пампа (ісп.) – рівнина; серра (порт.) – гора; тепуї (інд.) – високогірне плато; кордільєра (ісп.) – хребет; вілья (ісп.) – місто; ель-ніньо (ісп.) – дитка, хлопчик; есте (ісп.) – схід; норте (ісп.) – північ; памперо (ісп.) – вітер із пампи; пуебло (ісп.) – село; сека (порт.) – засуха; сул (порт.) – південний; баньядо (ісп.) – болото; барранка (ісп.) – долина гірської річки; ісла (ісп.) – озеро; каньо (ісп.) – притока річки; Оріноко (інд.) – велика річка; Парана (інд.) – дуже велика річка; ріо (ісп.) – річка; сальто (ісп.) – водоспад; Тітікака (інд.) – кам'яна пума; кампос (порт.) – рівнина; льянос (ісп.) – плоска рівнина; пантанал (порт.) – заболочена рівнина; пампа (ісп.) – степ; сабана (ісп.) – савана; сельвас (ісп.) – лісова рівнина; салар (ісп.) – солончак; . Аконкагуа (кечуа) – кам'яний страж; Анди (кечуа) – мідь; Бандейра (порт.) – стяг; Гран-Чако (кечуа) – земля для полювання; Патагонія (ісп.) – країна гігантів; Чімборасо (кечуа) – сніг з іншого боку;

Практична робота № 10

Тема: Висота снігової лінії в Андах

Мета: вивчити особливості простягання снігової лінії в Андах Південної Америки та встановити її залежність від сучасного рельєфу, орієнтації схилу та широти місцевості.

Дидактичне обладнання: фізико-географічна карта Південної Америки, креслярське приладдя, обчислювальні прилади

Завдання. За матеріалами таблиці 11.1. побудуйте графік «Висота снігової лінії в Андах». Спочатку на горизонтальній осі відкладіть відстань у градусах широти, а на вертикальній – висоту у метрах. З точок, які відповідають на горизонтальній осі переліченим в таблиці районам, встановити перпендикуляри, та на них відмітити пунсонами висоту положення снігової лінії. Пунсони з'єднати смугою. В районах, в яких вказані данні по схилам різних експозицій, замість пунсона нанести умовно вершину у вигляді невеликого конуса, та вказати границі на обох схилах.

Таблиця 11.1

Висота снігової лінії в Андах

Район Анд	Географічна широта	Абсолютна висота снігової лінії, в м
С'єрра-Невада-де-Санта-Марта, північний схил	11°півн.ш	4570
С'єрра-Невада-де-Санта-Марта, південний схил	11°півн.ш	4700
Анди Еквадору, східний схил	0-1°півд.ш.	4500-4600
Анди Еквадору, західний схил	0-1°півд.ш.	4700-4900
Анди Перу, східний схил	12°півд.ш.	4900
Анди Перу, західний схил	12°півд.ш.	5200
Болівійська Пуна	18°півд.ш.	6100-6300
Аконкагуа, північний схил	32°40'півд.ш.	6000
Аконкагуа, південний схил	32°40'півд.ш.	4485
Вулкан Осорно	41°півд.ш.	1460
Північне узбережжя Магелланової протоки	53°-54°півд.ш.	1100-1200
Вогняна Земля. Південне узбережжя	55°30'півд.ш.	500

Практична робота № 11

Тема: Північна Америка. Географічне положення, відкриття та дослідження Північної Америки.

Мета: Порівняльна характеристика Пд. Та Пн. Америки на основі уже набутих компетентностей

Дидактичне обладнання: Атлас світу, обчислювальні прилади

Завдання 1. Здійсніть вивчення фізико-географічного положення Північної Америки за такими параметрами:

- Площа материка
- Розташування материка щодо екватора та нульового меридіана
- Розташування материка щодо тропіків та полярних кіл
- В яких кліматичних поясах розташований материк?
- Крайні точки материка. (Визначити і записати географічні координати крайніх точок материка)
 - північна –
 - південна –
 - західна –
 - східна –
- Протяжність материка з півночі на південь
- Протяжність материка із заходу на схід
- З яким материками межує даний материк?
- Моря та океани, що омивають береги материка (вивчити географічну номенклатуру)
- Берегова лінія у км

Завдання 2. Порівняйте географічне положення Америки – Північної та Південної. Виконайте це у формі таблиці 11.1. Чи сприятливе ФГП Північної Америки? Зробіть короткий висновок на основі складеної таблиці.

Таблиця 11.1

Порівняння фізико-географічного положення Північної та Південної Америки

Характеристики	Спільні риси	Відмінні риси
Площа материка		
Розташування материка щодо екватора та нульового меридіана		

Розташування материка щодо тропіків та полярних кіл		
В яких кліматичних поясах розташований материк		
Крайні точки материка.		
Протяжність материка із заходу на схід		
З яким материками межує даний материк		
Протяжність материка з півночі		
Берегова лінія, км		

Практична робота № 12

Тема : Клімат Північної Америки

Мета: вивчити особливості клімату Північної Америки, чинники формування клімату; розвивати практичні навички роботи з картами атласу, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в географічних, процесах, виховувати культуру розумової праці.

Дидактичне обладнання: кліматична карта Північної Америки і Атлас світу.

Завдання 1. За картами атласу дослідити кліматичні пояси за відповідним планом. Після дослідження усно охарактеризувати їх.
Досліджують кліматичні пояси за планом

1. Назва

2. Географічне положення

3. Панівні повітряні маси

4. Кліматичні області

4.1 Назва кліматичної області

4.2. Географічне положення

4.3. Ізотерми січня, температура

4.4. Ізотерми липня, температури

4.5 Кількість опадів

Робота здійснюється у парах. Кожна пара обирає один з кліматичних поясів:

1. Арктичний кліматичний пояс.

2. Субарктичний кліматичний пояс.

3. Субекваторіальний кліматичний пояс.

4. Помірний кліматичний пояс

- морський- помірно – континентальний,

- континентальний,

- мусонний.

5. Субтропічний кліматичний пояс

- середземноморський,

- континентальний,

- вологий.

6. Тропічний кліматичний пояс

- тропічний пустельний,

- тропічний вологий

Завдання 2. Віртуальна подорож. Здійсніть уявну подорож за

одним з пропонованих маршрутів. Опишіть зміни кліматичних показників під час руху.

Маршрути:

- а) з Нью – Йорка до Мехіко,
- б) з Доусона до Сан – Франциско,
- в) з Вінніпега до Монтеррея.

Практична робота № 13

Тема: Фізико-географічне районування Євразії

Мета: проаналізувати просторову диференціацію природи Євразії, виявити зональні та азональні чинники диференціації; встановити горизонтальну зональність і висотну поясність Євразії, проаналізувати географічні пояси; засвоїти схему фізико-географічного районування материка.

Дидактичне обладнання: фізична карта Євразії, географічні атласи, контурні карти

Завдання 1. Проаналізувати відомі схеми фізико-географічного районування Євразії. Нанести і підписати на контурній основі субконтиненти та фізико-географічні країни районування. Вивчити їх назви та географічне розташування.

Методичні вказівки:

Під час аналізу використовуйте схеми фізико-географічного районування, які наведені у атласах.

Завдання 2. Виконати аналіз складеної схеми фізико-географічного районування шляхом зіставлення схеми з картами Євразії: фізичною, тектонічною, геоморфологічною, кліматичних поясів. Виявити: з контурами якої з них найбільше збігаються межі субконтинентів і фізико-географічних країн.

Методичні вказівки:

Порівняти складену схему із схемою морфоструктурного районування та картою кліматичних поясів. Зробити висновок про значення для фізико-географічного районування геолого-геоморфологічних та кліматичних чинників.

Рис. 13.1. Фізико-географічне районування Євразії

Умовні позначення до рис. 13.1:

I. Північна Європа

1. Арктична острівна Європа
2. Ісландія
3. Фенноскандія II. Середня Європа
1. Британські острови
2. Середньоевропейська рівнинна
3. Герцинська Європа
4. Альпійська Європа III. Східна Європа
1. Східноєвропейська рівнинна
2. Уральські гори

IV. Південна Європа

1. Піренейський півострів
2. Апеннінський півострів
3. Балканський півострів

V. Північна Азія

1. Арктична острівна Азія
2. Західний Сибір
3. Середній Сибір
4. Північно-Східний Сибір
5. Гори Південного Сибіру VI. Східна Азія

1. Камчатсько-Курильська Азія
2. Амуру-Сахалінська Азія
3. Південно-Східна Азія
4. Японські острови VII. Центральна Азія
1. Середня Азія
2. Центральна рівнинна Азія
3. Центральна гірська Азія VIII. Південно-Західна Азія

1. Кавказ
2. Передньоазіатські нагір'я
3. Месопотамія
4. Аравійський півострів
5. Левант

IX. Південна Азія

1. Гімалаї
2. Індо-Гангська низовина
3. Півострів Індостан
4. Півострів Індокитай
5. Малайський архіпелаг

Практична робота № 14

Тема: Клімат Європи

Мета: дослідження типів клімату Європи за гідротермічними показниками

Дидактичне обладнання: Атлас світу

Питання для обговорення

1. Встановити вплив на формування клімату Європи: географічного положення, її простягання з півночі на південь та з заходу на схід, конфігурації, орографії, океанів та океанічних течій.

2. Проаналізуйте карти ізотерм і простежте характер їх простягання. Виявіть відмінності у простягання ізотерм взимку і влітку. Виділіть райони з найвищими і найнижчими температурами. Поясніть причини їх розміщення.

3. Проаналізуйте розподіл атмосферних опадів на території Європи. Виділіть території з рівномірним розподілом опадів протягом року, з переважанням їх влітку, взимку і з нерегулярним їх випадінням та мінімальним значенням.

Завдання: на основі даних таблиці 14.1 визначити, у якому місяці спостерігалася мінімальна та максимальна температура повітря для кожного типу клімату, а також мінімальна і максимальна кількість опадів.

Чи вбачається певна закономірність, спільна для всіх типів клімату Європи у режимі опадів та температури? Зробити про це короткий письмовий висновок, а також у підсумку зазначити про вплив зональних і азональних факторів на формування клімату Європи.

Таблиця 14.1

Основні кліматичні показники Європи

№	Тип клімату	Пункт спостережень, координати; висота над рівнем моря	Середні місячні температури повітря (°C) (верхнє число) і середні місячні суми атмосферних опадів (мм) (нижнє число)			
			I	II	III	IV
1.	Арктичний	Грин-Харбор, 78° пн. ш. 14°10' с.д.; 4 м	- 16 34	-17,4 42	-19 29	- 13,7 28
2.	Субарктичний океанічний	Вестманнаейр, 63°24' пн.ш. 20°17' з.д.; 8 м	1,4 152	1,3 131	1,5 110	3,8 96
3.	Субарктичний, помірно континентальний	Хібіни, 67°44' пн. ш. 33°24' с.д.; 130 м.	- 13,2 18	- 12,9 16	- 9,2 19	- 2,0 21
4.	Помірно океанічний (бореальний)	Берген, 60°23' пн. ш. 5°21' с.д.; 20 м	1,2 224	1,3 181	2,2 155	5,7 112
5.	Помірний помірно континентальний	Каргополь, 61°30' пн. ш. 38° 57' с.д.; 126 м	-12,7 31	-11,4 29	- 6,8 31	1,2 25
6.	Помірний океанічний (суббореальний)	Фалмут, 50°09' пн.ш. 5° 05' з.д.; 51 м	6,4 105	6,3 101	6,7 86	8,7 68
7.	Помірний помірно континентальний	Ахтуба, 48° 18' пн.ш. 46° 09' с.д.; 5 м	- 9,9 18	- 7,9 15	- 1,9 12	8,1 17
8.	Субтропічний середземноморський океанічний	Керкіра, 39° 38' пн. ш. 19°55' с.д.; 30 м	10,4 150	11,4 170	12,9 87	15,9 85
9.	Субтропічний середземноморський континентальний	Ялта, 44° 30' пн. ш. 34° 11' с.д. ; 41 м	3,7 82	4,0 56	6,3 47	10,4 34

Продовження табл. 4.1

№	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
1.	- 4,8 15	1,9 10	5,4 16	4,7 21	0,1 26	- 6,0 28	-11,5 27	-13,5 42	- 7,5 318
2.	6,4 80	9,1 82	10,8 74	10,2 72	8,1 141	5,3 139	2,8 135	1,3 136	5,2 1348
3.	3,0 27	8,8 49	13,1 58	11,2 60	6,0 53	- 0,3 46	- 6,6 31	- 11,5 16	- 1,6 414
4.	9,4 118	12,9 106	14,4 142	13,7 195	11,1 237	7,4 233	4,0 220	2,0 221	7,1 2144
5.	8,4 46	13,8 50	16,8 68	13,6 79	8,0 56	1,4 47	- 5,1 38	- 10,5 35	1,4 535
6.	11,1 55	13,9 60	15,6 71	15,5 81	14,0 75	11,0 124	8,8 124	7,4 156	10,4 1106
7.	17,0 25	21,9 28	24,7 22	23,0 18	15,8 21	7,7 20	0,1 26	- 5,8 23	7,7 245
8.	19,9 58	23,6 32	26,4 9	26,4 23	23,7 74	19,7 148	15,5 159	12,5 211	18,2 1206
9.	16,1 28	20,5 49	24,1 54	23,8 27	19,0 41	14,2 45	8,8 63	6,1 69	13,1 599

Практична робота № 15

Тема роботи: Особливості природи Східної Азії

Мета: виявити загальні особливості природи Східної Азії і встановити чинники, які зумовлюють її внутрішню просторову диференціацію.

Дидактичне обладнання: фізична карта Євразії, географічні атласи.

Завдання 1. Визначити межі субконтиненту, його географічне положення. Назвати фізико-географічні країни, які до нього входять.

Завдання 2. З'ясувати основні тектонічні структури Східної Азії та особливості історії геологічного розвитку.

Завдання 3. Описати орографічні одиниці субконтиненту, визначити типи морфоструктур орографічних одиниць та керівні типи морфоскульптури. Назвати найбільш поширені корисні копалини регіону.

Завдання 4. Які кліматичні пояси і області виділяють в межах Східної Азії? Продемонструвати зміни клімату на території субконтиненту в широтному і довготному напрямках.

Завдання 5. Назвати головні річки Східної Азії, відмітити спільні риси у живленні і режимі.

Завдання 6. Встановити панівні типи ґрунтів Східної Азії та їх зв'язок з типами рослинного покриву.

17. Географічна номенклатура

Розділ 1. Миси та півострови

Миси

Африка: Ель-Аб'яд (Рас-Енгела), Ет-Тіб, Альмаді, Доброї Надії, Рас-Хафун, Гвардафуй.

Австралія: Йорк, Північно-Західний, Стіп-Пойнт, Натураліста, Південно-Східний, Байрон.

Південна Америка: Галлінас, Париньяс, Кабу-Бранку, Фроуерд, Горн.

Антарктида: Прайм, Седова, Дарт, Адер.

Північна Америка: Барроу, Морріс-Джесеп, Мерчісон, Мар'ято, Мендосіно, Принца-Уельського, Канаверал, Хаттерас, Сент-Чарльз.

Євразія: а)¹ Нордкап, Нордкін, Канін Ніс, Челюскін, Дежнева;

б)² Рока, Сан-Вісенті, Мароккі, Спартівенто, Сарич;

в)³ Кумарі, Піай;

г)⁴ Піай, Камау, Крільон, Аніва, Лопатка.

Півострови

Африка: Сомалі.

Австралія: Кейп-Йорк, Арнемленд, Ейр, Йорк.

Південна Америка: Гоахіра.

Антарктида: Антарктичний, Рісер-Ларсен.

Північна Америка: Бутія, Мелвілл, Стюард, Аляска, Кенай, Каліфорнія, Юкатан, Флорида, Нова Шотландія, Лабрадор.

Євразія: а) Кольський, Рибачий, Канін, Ямал, Гданський, Таймирський, Чукотський

б) Скандинавський, Ставангер, Сконне, Ютландія, Котантен, Бретань, Корнуолл, Уельс, Піренейський, Апеннінський, Калабрійський, Салентіна, Балканський, Істрія, Пелепонес, Халкідіки, Галліпоський, Мала Азія, Кримський, Тарханкутський, Керченський, Таманський.

в) Аравійський, Синайський, Катар, Катхіявар, Індостан.

г) Чукотський, Камчатка, Тайгонос, Крільонський,

¹ а) Узбережжя Північно-Льодовитого океану.

² б) Узбережжя Атлантичного океану, Середземного і Чорного морів.

³ в) Узбережжя Індійського океану.

⁴ г) Узбережжя Тихого океану

Корейський, Ляодунський, Шаньдунський, Лейчжоу, Індокитай, Малакка.

Розділ 2. Світовий океан

Північний Льодовитий океан

Острови:

Шпіцберген, Земля Франца Йосипа, Ведмежий, Нова Земля, Соловецькі, Колгуєв, Вайгач, Північна Земля, Новосибірські, Де-Лонга, Врангеля.

Атлантичний океан

Серединно-океанічні хребти та інші підняття:

Північноатлантичний, Південноатлантичний, Африкансько-Антарктичний, Ісландсько-Фарерський поріг, Китовий хребет, височина Ріу-Гранді.

Улоговини (котловини): Західно-Європейська, Лабрадорська, Північноамериканська, Канарська, Зеленого мису, Гвіанська, Бразильська, Ангольська, Аргентинська, Капська, Агульяс, Південноантільська, Африкансько-Антарктична.

Глибоководні жолоби та розломи: Пуерто-Ріко, Кайман, Еллінський, Південносандвічевий, Романш.

Течії: Північно-пасатна, Антільська, Карібська, Гольфстрім, Північно-Атлантична, Ірмінгера, Норвезька, Нордкапська, Шпіцбергенська, Гренландська, Лабрадорська, Канарська, Міжпасатна протитечія, Гвінейська, Південно-Пасатна, Бразильська, Фолклендська, Західних вітрів, Бенгальська.

Моря: Балтійське, Північне, Ірландське, Норвезьке, Середземне: Лігурійське, Тірренське, Адріатичне, Іонічне, Егейське, Мармурове, Чорне, Азовське, Баффіна, Лабрадор, Саргасове, Карібське, Уедделла, Лазарева, Космонавтів.

Затоки: Вест-Фіорд, Согне-фіорд, Осло-фіорд, Бохус, Ботнічна, Фінська, Ризька, Гданська бухта, Вош, Брістольська, Сен-Мало, Біскайська, Кадіська, Ліонська, Генузька, Венеціанська, Таранто, Патраїкос, Корінфська, Термаїкос, Стриманікос, Анталья, Іскендерон, Сінайська, Каркінітська, Феодосійська, Сиваш, Таганрозька, Сідра (Великий Сірт), Габес, Туніська, Гвінейська, Біафра, Гудзонова, Джеймс, Унгава, Св. Лаврентія, Мен, Делавер,

Чесапіцька, Фанді, Мексиканська, Кемпаче, Гондураська, Москітос, Дар'єнська, Венесуельська, Ла-Плата, Баїя-Бланка, Сан-Матіас, Сан-Хорхе, Баїя-Гранде.

Протоки: Керченська, Босфор, Дарданелли, Отранто, Мессінська, Боніфачо, Корсиканська, Мальтійська, Гібралтарська, Великий і Малий Бельт, Ересунн, Каттегат, Скагеррак, Седра-Кваркен, Норд-Кваркен, Північна, Св. Георга, Ла-Манш, Па-де-Кале Данська, Дейвісова, Гудзонова, Кабота, Флорідська, Юкатанська, Навітряна, Фолклендська, Магелланова, Дрейка

Острови:

Канадський архіпелаг: Баффінова Земля, Вікторія, Елсмір, Банкс, Девон, Сомерсет, Свердруп;

Великі Антильські: Куба, Ямайка, Гаїті, Пуерто-Ріко;

Малі Антильські: Гваделупа, Мартініка, Домініка, Барбадос;

Багамські, Бермудські, Лонг-Айленд, Ньюфаундленд, Гренландія;

Поблизу Африки: Мадейра, Канарські, Теніріфе, Зеленого мису, Прінсіпі, Вознесіння, Святої Єлени, Трістан-да-Кунья;

Поблизу Пд. Америки та Антарктиди: Підвітрени, Трінідад; Південна Джорджія, Південно-Сандвічеві, Південні Оркнейські, Південні Шетландські, Фолклендські, Вогняна Земля, архіпелаг Чонос.

Узбережжя Європи та Середземного моря: Ян-Маєн, Ісландія, Фарерські, Оркнейські, Шетландські, Гебридські, Великобританія, Ірландія, Вестеролен, Зеландія, Фюн, Лоллан, Північно-Фрізькі, Балеарські, Корсіка, Сардинія, Сіцилія, Мальта, Іонічні, *Егейські*: Родос, Лесбос, Евсея, Пн. Споради, Пд. Споради; Кріт, Кіпр.

Північний Льодовитий океан

Океанічні хребти та інші підняття: Гаккеля, Ломоносова, Менделєєва, Чукотське підняття.

Удуговини: Нансена, Амундсена, Підводників, Канадська.

Моря: Гренландське, Бофорта, Чукотське море, Східносибірське, Лаптевих, Карське, Біле, Баренцове.

Затоки: Коцебу, Амундсена, Варангер-фіорд, Порсангер-фіорд, Чеська губа, Печорська губа, Двінська губа, Байдарацька губа, Обська губа, Онезька губа, Кандалакшська, Тазовська, Єнісейська, Хатанзька, Оленьокська.

Протоки: Мак-Клур, Вайкаунт-Мелвілл, Ланкастер, Берінгова, гирло Білого моря, Карські ворота, Югорськакий шар, Маточкін шар, Шокальського, Вільницького, Дмитра Лаптева, Саннікова, Лонга.

Острови: Шпіцберген, Земля Франца Йосипа, Ведмежий, Нова Земля, Соловецькі, Колгуєв, Вайгач, Північна Земля, Новосибірські, Де-Лонга, Врангеля.

Тихий океан

Серединно-океанічні хребти та інші підняття: Північно-Західний, Східнотихоокеанський, Південнотихоокеанський, Гавайський; підняття Чилійське, Галапагоське, Новозеландське плато, гори Маркус-Некер, Лорд-Хау

Улоговини: Північно-Західна, Північно-Східна, Центральна, Гватемальська, Перуанська, Південна, Чилійська, Тасманова, Пд-Фіджійська, Беллінсгаузена,

Глибоководні жолоби та розломи: Алеутський, Літке, Курило-Камчатський, Японський, Ідзу-Бонінський, Маріанський, Філіппінський, Банда, Ново-Гвінейський, Бугенвільський, Тонга, Кермадек, Центральньо-Американський, Перуанський, Чилійський розломи Мендосіно, Клашпертон, Галапагос, Пасха.

Течії: Північно-пасатна, Куросіо, Північно-Тихоокеанська, Алякинська, Курило-Камчатська (Ойясіо), Міжпасатна протитечія, Південно-пасатна, Східно-Австралійська, Західних вітрів, Перуанська.

Моря: Берінгове, Охотське, Японське, Жовте, Східно-Китайське, Південно-Китайське, Філіпінське, Сулу, Сулавесі (Целебейське), Яванське, Молуккське, Банда Тіморське, Арафурське, Флорес, Коралове, Тасманове, Фіджі, Беллінсгаузена, Амундсена, Росса.

Затоки: Янська, Чаунська, Олюторська, Кроноцька, Гижичинська, Удська, Анадирська, Хреста, Шеліхова, Пенжинська, Сахалінська, Терпіння, Аніва, Амурський лиман, Петра Великого, Ляодунська, Східно-Корейська, Західно-

Корейська, Бохайвань, Ханчжжоувань, Тонкінська (Бакбо), Сіамська, Карпентарія, Ван-Дімен, Жозеф-Бонапарт, Папуа, Нортон, Кускокуім, Брістольська, Кука, Аляска, Королеви Шарлотти, Каліфорнійська, Теуантепек, Панамська, Гуаякіль, Пеньяс, губа Буф-Хая.

Протоки: Берінгова, Камчатська, Літке, Перша Курільська, Четверта Курільська, Крузенштерна, Татарська, Лаперуза, Кунаширська, Корейська, Цугару (Сангарська), Тайванська, Хайнань, Токара, Сінгапурська, Лусон, Макасарська, Карімата, Шеліхова, Гекате, Торресова, Бассова, Кука, Магелланова, Дрейка, Панамський канал.

Острови: *Поблизу Північної Америки*: Алеутські, Кодіак, Архіпелаг Олександра, Королеви Шарлотти, Ванкувер, Галапагос
Поблизу Євразії: Св. Лаврентія, Св. Матвія, Командорські, Курильські, Сахалін, Японські (Хоккайдо, Хонсю, Сікоку, Кюсю, Рюкю), Тайвань, Хайнань, Філіппіни (Лусон, Мінданао, Міндоро, Параван), Молуккські, Великі Зондські: (Калімантан, Суматра, Ява, Сулавесі), Малі Зондські (Балі, Сумба, Сумбава, Тімор).
Поблизу Австралії: Мелвілл, Грут-Айленд, Кенгуру, Кінг, Тасманія, Фрезер, Великий Бар'єрний риф; Нова Зеландія (Північний, Південний)

Острови Маленезії: Нова Гвінея, Архіпелаг Бісмарка, Нова Британія, Нова Ірландія, Соломонові, Нова Каледонія, Нові Гібриди, Фіджі.

Острови Мікронезії: Каролінські, Марсіанські, Гуам, Маршалові, Гілберта, Науру.

Острови Полінезії: Гавайські, Лайн, Токелау, Тонга, Західне Самоа, Східне Самоа, Товариства, Кука, Туамоту, Маркізькі, Пасха.

Індійський океан

Серединно-океанічні хребти та інші підняття: Західноіндійський, Аравійсько-Індійський, Східноіндійський, Центральноїндійський, Австрало-Індійський, Мальдівський, Маскаренський, Кергелен, Маккурі, Мадагаскарський.

Улоговини: Аравійська, Сомалійська, Центральна, Кокосова, Західноавстралійська, Південно-австралійська, Австрало-Антарктична, Крозе, Мадагаскарська, Мозамбіцька,

Агульяс.

Глибоководні жолоби та розломи: Зондський, Тіморський; розломи Оуен, Діамантина, Чагос.

Течії: Південно-пасатна, Мозамбіцька, Мадагаскарська, Агульяс, Західних вітрів, Західно-Австралійська, Сомалійська, Мусонна.

Моря: Червоне, Аравійське, Андаманське, Співдружності.

Затоки: Суецька, Акаба, Перська, Оманська, Аденська, Камбейська, Маннарська, Бенгальська, Географа, Велика-Австралійська, Спенсер, Сент-Вісент, Кінг.

Протоки: Мозамбіцька, Баб-ель-Мандебська, Ормузька, Полкська, 10 градуса, Малаккська, Зондська, Суецький канал

Острови: Мадагаскар, Маскаренські (Реюньон, Родрігес, Маврикій), Коморські, Амірантські, Сейшельські, Занзібар, Сокотра, Мафія, Кергелен, Лаккодівські, Мальдіви, Чагос, Шрі-Ланка, Андаманські, Нікобарські, Кокосові.

Розділ 3. Основні елементи рельєфу суші

Африка

Гори, гірські хребти: Атлас (г. Тубкаль, 4165м), Драконові, Камерун, Капські, Мітумба, Кенія.

Нагір'я: Ахаггар, Тібесті, Ефіопське.

Плато: Дарфур, Джос, Кордофан.

Рівнини, низовини: Туніська, Північно-Гвінейська, Сомалійська.

Улоговини: Чадська, Білого Нілу, Конго, Калахарі.

Западини: Каттара, Ассаль, Боделе.

Австралія

Гори, гірські хребти: Східно-Австралійські, Австралійські Альпи (г.Костюшко, 2230), Голубі, Великий Вододільний хр., Маклоннелл, Масгрейв

Плато: Кімберлі, Берклі.

Рівнини, низовини: Великий Артезіанський басейн, Карпентарія, Налларбор.

Південна Америка

Гори, гірські хребти: Анди (г.Аконкагуа 6960).

Плато, плоскогір'я: Гвіанське, Бразильське, Мату-Гросу

Рівнини, низовини: Амазонська, Орінокська, Гвіанська, Ла-Платська, Гран-Чако, Патагонія.

Північна Америка

Гори, гірські хребти: Аппалачі, Каскадні, Кордільєри, Скелясті, Сьєра-Невада, Аляскінський хр. (г.Мак-Кінлі 6193), Святого Іллі, Береговий хр., Східна Сьєрра-Мадре, Західна Сьєрра-Мадре, Південна Сьєрра-Мадре.

Нагір'я і плато: Юкон, Фрезер, Колумбійське плато, Великий басейн, Колорадо.

Рівнини, низовини: Гудзонська, Маккензі, Приатлантична, Міссісіпська, Примексиканська, Каліфорнійська, западина Долина Смерті.

Європа

Гори, гірські хребти: Альпи (г. Монблан, 4807), Андалузські Апенніни, Ардени, Вогези, Карпати (г.Герлаховський Штіт, 2655), Кембрійські, Кримські, Пірінеї, Рейнські Сланцеві, Рудні, Родопи, Стара Планіна, Скандинавські, Судети, Тюрингенський Ліс, Уральські (г.Народна, 1895), Хібіни, Шварцвальд.

Нагір'я: Шотландське.

Рівнини: Східно-Європейська.

Височини: Валдайська, Волинська, Донецька, Московська, Нормандська, Північні Ували, Придніпровська, Приволзька, Подільська, Середньоросійська.

Низовини: Велико польська, Нижньодунайська, Оксько-Донська, Паданська, Паризький басейн, Північно-Німецька, Поліська, Придніпровська, Прикаспійська, Причорноморська, Середньо дунайська, Кумо-Маницька западина.

Азія

Гори, гірські хребти: Алтай (г.Белуха, 4506), Гати (Західні і Східні), Гімалаї (г. Джомолунгма, 8848), Гіндукуш, Загрос, Кавказькі (г. Ельбрус, 5633), Каракорум, Копетдаг, Куньлунь, Наньшань, Памір (Пік Комунізму, 7495), Понтійські, Саяни, Тянь-Шань (Пік Перемоги, 7439), Ельбрус, хр. Великий Хінган, Верхоянський хр., хр.

Черського, Джугджур.

Нагір'я: Вірменське, Іранське, Тібет

Плоскогір'я, плато: Гобі, Декан, Середньосибірське, плато Устюрт, плато Путорана.

Рівнини: Велика Китайська, Туранська.

Низовини: Західно Сибірська, Індо-Гангська, Месопотамська, Сичуанська улоговина Туранська, Ферганська.

Розділ 4. Поверхневі води

Африка

Ріки: Нігер з притокою Бенуе; Сенегал; Вольта; Конго з притоками Луалаба, Арувімі, Убангі, Ломамі, Касаї; Шарі; Оранжева з притокою Вааль; Ніл з притоками Кагера, Білий Ніл (Бахр-ель-Аб'яд), Голубий Ніл (Бахр-ель-Азрак), Собат, Атбара; Рувума; Замбезі; Лімпопо.

Водоспади: Лівінгстона (р.Конго), Стенлі (60 м, р. Конго), Мерчісон (120 м, р. Ніл), Вікторія (150 м, р. Замбезі), Каламбо (428,6 м, р.Коламбо).

Водосховища: Асуанське (р.Ніл), Каріба (р. Замбезі), Вольта (р.Вольта), Луалаба (р. Луалаба).

Озера: Чад, Тана, Рудольф, Альберт (Мобуту-Сесе-Секо), Ківу, Танганьїка, Ньяса, Мверу, Бангвеулу, Нгамі, Макарікарі (солончак).

Південна Америка

Ріки: Оріноко; Магдалена; Амазонка з притоками Мараньон, Іса, Жапура, Ріу-Негру, Укаялі, Журуа, Пурус, Мадейра, Топажос, Токантинс; Сан-Франсіско; Парана з притоками Паранаїба, Ріу-Гранді, Ігуасу, Уругвай, Парагвай; Ріо-Колорадо; Чубут.

Водоспади: Анхель (1054 м, р.Чурун), Ігуасу (80 м, р.Ігуасу), Сеті-Кедас або Гуайра (40 м, р. Парана)

Озера: Маракайбо, Тітікака, Поопо, Мар-Чікіта, Логоа-Мірін, Патус, Буенос-Айрес.

Австралія

Ріки: Фіцрой, Вікторія, Фліндерс, Купер-Крік, Джорджина, Діамантина, Мюррей з притоками Дарлінг і Марамбіджі.

Озера: Ейр, Торренс, Фром, Амадієс, Барлі, Маккай.

Північна Америка

Ріки: Юкон з притокою Клондайк; Кускокуїм; Фрейзер; Колумбія; Сакраменто; Колорадо; Маккензі з притоками Атабаска, Невільничка; Нельсон; Черчіл; Саскачеван; Міссісіпі з притоками Міннесота, Міссурі, Канзас; Арканзас; Ред-Рівер; Іллінойс; Огайо з Теннесі; Ріо-Гранде; Св.Лаврентія; Гудзон; Коннектикут; Ніагара; Потомак; Саванна.

Водоспади: Йосимітський (727,5 м, р. Мерсед), Лоуер-Фоло (93 м, р. Єллоустон), Гранд-Фолс (74 м, р. Гамільтон), Шошоне (59 м, р. Снейк), Ніагарський (50 м, р. Ніагара).

Водосховища: Гаррісон (р. Міссурі), Форт-Пек (р. Міссурі), Оахе (р. Міссурі), Мід (р. Колорадо).

Озера: Верхнє, Мічіган, Гурон, Енрі, Онтаріо, Велике Ведмеже, Велике Невільничче, Оленьче, Атабаска, Вінніпег, Вінніпегосіс, велике Солоне, Ютта, Манагуа, Єллоустоун.

Євразія

А. Річки басейну Північного Льодовитого океану

Північна Двіна, Печора, Об з Іртишем, Ішимом і Тоболом; Таз; Єнісей з притоками Абакан, Ангара, Підкам'яна Тунгуска, Нижня Тунгуска; Анабар; Оленьок, Хатанга; Лена з притоками Вілюй, Алдан; Яна; Індігірка; Колима.

Б. Річки басейну Тихого океану

Анадир; Пенжина; Камчатка; Амур з притоками Аргунь, Шилка, Зея, Бурея, Сунгарі, Уссурі; Ляохе; Хуанхе; Янцзи; Сицзянь; Меконг.

В. Річки басейну Індійського океану

Салуїн; Іраваді; Ганг з притокою Джамна, Брахмапутра; Дамодар; Годаварі; Інд; Тігр; Євфрат; Шат-ель-Араб.

Г. Річки басейну Атлантичного океану

Шаннон; Темза; Сена з притоками Марна, Уаза; Луара; Гарона з притокою Дордонь; Рона з притоками Сона, Ізер; Ебро; Дору; Тежу; Гвадіана; Гвадалквівір; Рейн з притоками Мозель, Маас, Майн; Емс; Везер; Ельба з притокою Влтава; Одра; Вісла з притоками Сян, Буг; Неман; Західна Двіна; Нева; нарва; Дніпро з притоками Березіна, Прип'ять, Десна, Сула, Псел, Ворскла; Інгулець; Дон з притокою Сіверський Донець; Південний Буг; Дунай з притоками Ізар, Лех, Інн,

Морава, Драва, Тиса, Сава Велика (нижня) Морава, Олт, Сірет, Прут, Кілійське, Сулинське, Геогріївське гирло; По;Тібр; Валдар; Маріца, Ріоні, Кубань.

Д. Річки басейну внутрішнього стоку

Волга з притоками Кострома, Ока, Кама; Самара; Терек; Кура з притоками Аракс, Арагві, Алазані; Урал; Емба; Амудар'я (Пяндж) з притокою Зеравшан; Сирдар'я; Ілі; Йордан; Тарім; Селенга; Керулен.

Озера: Інарі, Саймма, Венерн, Ветерн, Лох-Ней, Імандра, Умбозеро, П'язеро, Вігозеро, Женевське, Боденське, Цюріхське, Комо, Лаго-Маджоре, Гарда, Преспа, Балатон, Онезьке, Ладозьке, Псковське, Чудське, Ільмень, Селігер, Ельтон, Севан, Ріца, Сарезьке, Ісик-Куль, Алаколь, Балхаш, Сарикамишське, Зейсан, Тенгіз, Телецьке, П'ясіно, Лама, Хантайське, Ханка, Мертве море, Ван, Туз, Резайє, Лобнор, Кукунор, Далайнор, Дунтінху, Поянху.